

*מסכת עבודה זרה דף ח'

שואל אדם צרכיו ב'שמוע תפילה'
הגמרא הביאה מחלוקת האם מתפלל אדם ואחר כך שואל צרכיו או שקודם שואל צרכיו ואחר כך מתפלל. ומביאה הגמרא שחכמים ואומרים, לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה³⁵. אמר רב יהודה בנו של רב שמואל בר שילת משמו של רב, אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה, אבל יכול לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה. שאם היה משכח תלמודו מאריך ב'חונן הדעת', ואם הוא בעל תשובה מאריך ב'הרוצה בתשובה'.

בקשות פרטיות בתוך הברכות
אמר רב חייא בר אשי אמר רב, אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה, אם יש לו חולה בתוך ביתו, מזכירו בברכת חולים. ואם צריך פרנסה, מתפלל על כך בברכת השנים. אמר רבי יהושע בן לוי, אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה, אבל אם בא לומר אחר תפלתו יכול לומר אפילו כסדר יום הכפורים.

משנה

ימי אידיהם

ואלו הם ימי אידיהם של עובדי כוכבים, שאסור לסחור לפנייהם עם הגויים שלשה ימים: 'קלנדא' ו'סטרנורא' ו'קרטיסים' ויום גנוסיא של מלכיהם, ויום הלידה של המלך³⁶, ויום המיתה, דברי רבי מאיר. וחכמים ואומרים, כל מלך ששרפו עליו במותו כלי תשמישו כדרך המלכים, אותו היום עובדים עבודת כוכבים, והוא להן יום איד, וכן משנה לשנה כל ימי בנו³⁷. ושאין בה שריפה, אין בה עבודת כוכבים. אבל באותו יום בשנה שמספר זקנו ובלוריתו ועושים אותו חג, ויום שניצל ועלה מן הים שמקריב זבחים לעבודת כוכבים, ויום שיצא מבית הסוהר, ועובד כוכבים שעשה משהתה לבנו, כיון שכל אלו אין זמנם קבוע לרבים, אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו ואחריו, והאיסור לסחור הוא רק עם אותו האיש בלבד.

גמרא

אמר רב חנן בר רבא, החג שהביאה המשנה בשם 'קלנדא', יוצא שמונה ימים אחר תקופת טבת. החג שנקרא 'סטרנורא' שמונה ימים לפני תקופה, והסימן שלא להחליף הוא מה שכתוב בפסוק: "אחור וקדם צרתני" שהדבר שחל מאוחר יותר

35 בגמרא הייתה גירסה (אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה שואל אדם צרכיו בשומע תפלה) ונכתב בצד שאינו בריף אך בשאילתות מובא [אר"י א"ש הלכה כדברי חכמים].

36 עושים כל בני מלכותו יום איד משנה לשנה, ומקריבין זבחים. רש"י.

37 ובכל אלו שכתבה המשנה, גם כן אסורים שלשה ימים לפנייהן. רש"י.

בתקופה נכתב במשנה קודם.

אדם הראשון והימים שהתקצרו תנו רבנן, לפי שראה אדם הראשון שהיום שמתמעט והולך עד לתקופת טבת, אמר 'אוי לי! שמא בשביל שסרחתי, העולם נחשך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא 'מיתה' שנקנסה עלי מן השמים!?', עמד וישב שמונה ימים בתענית. כיון שראה שאחרי תקופת טבת שהיום מאריך והולך, אמר 'מנהגו של עולם הוא' הלך ועשה שמונה ימים טובים. לשנה האחרת, עשה בימים שכנגד שני הזמנים שבשנה הקודמת ימים טובים. הוא קבע את אותם שמונה ימים לשם שמים, והם קבעו לשם עבודת כוכבים. שואלת הגמרא, מובן שלמי שסובר ש'בתשרי נברא העולם' אדם הראשון ראה שהימים מתקצרים ולא ראה שמתארכים. אבל למי שאמר ש'בניסן נברא העולם' הרי תחילה ראה שהימים הקצרים שבניסן התארכו בימי תמוז וחזרו להתמעט בתשרי, והיה לו לדעת שזה מנהגו של עולם? עונה הגמרא, שבכל זאת כאלו ימים קצרים כמו בתקופת טבת לא ראה ולכן פחד.

תנו רבנן, יום שנברא בו אדם הראשון, כיון ששקעה עליו חמה, אמר 'אוי לי שבשביל שסרחתי, עולם חשוך בעדי, ויחזור עולם לתוהו ובוהו, וזו היא 'מיתה' שנקנסה עלי מן השמים!?', היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה, וחזה בוכה כנגדו. כיון שעלה עמוד השחר, אמר 'מנהגו של עולם הוא', עמד והקריב שור שקרניו קודמים לפרסותיו³⁸, שנאמר: "ותיטב לה' משור פר מקרן מפריס"³⁹.

ואמר רב יהודה אמר שמואל, שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו, שנאמר: "ותיטב לה' משור פר מקרן מפריס". שואלת הגמרא, והרי "מקרן" משמעותו שתיים? אמר רב נחמן בר יצחק, כיון שהמילה כתובה בכתב חסר נשמע כמו קרן אחת.

הסתפק רב מתנה, מה הדין אם רומי חוגגת ביום 'קלנדא' ומקריבים זבחים, האם כל העיירות הסמוכות לה גם אסורים לישא וליתן עמם אפילו שהם לא חוגגים, שיש לומר כיון שהם משועבדות לה מה שהן קונין עכשיו יביאו לרומי להקריב בני רומי, או שמותר הואיל ואין הם מקריבים ביום זה? אמר רבי יהושע בן לוי, קלנדא אסורה לכל היא. רבי יוחנן אמר, אין אסורה אלא לעובדיה שהם בני רומי בלבד.

יום שעוכ עושה משתה לבנו ומביאה הגמרא שבבריייתא מצינו כרבי יוחנן, אף על פי שאמרו רומי עשתה קלנדא וכל עיירות הסמוכות לה

38 דאמר מר, כל מעשה בראשית בקומתן נבראו, וכיון ששור נברא עם קרניים מגודלים, כשיצא ראשו הקרניים דומים לפרסות. רש"י.

39 אמר דוד ותיטב לה' תפילתי משור שביום שהיה שור דהיינו אותו יום שנולד כדכתיב שור או כשב וגו' הרי עשוי ונגמר כפר שהוא בן ג' שאפילו מקרניו לא חסר. רש"י.

משתעבדות לה, כל האיסור של משא ומתן, אינו אלא לעובדיה בלבד. והימים 'סטרנליא', ו'קרטסים', ויום גנוסיא של מלכיהם, ויום שהומלך בו מלך, לפניו אסור, אחריו מותר. וביום שהעובד כוכבים עושה משתה לבנו ועובד אז עבודת כוכבים ביום על שהגיע לכך, אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש.

העירות המשועבדות מותרות
אמר רב אשי, גם אנו מצינו בברייתא כרבי יוחנן שהעירות המשועבדות מותרות ששנינו, יום תגלחת זקנו ובלוריתו,

ויום שעלה בו מן הים, ויום שיצא בו מבית האסורין, אין אסור אלא אותו היום בלבד ואותו האיש. ולכאורה הברייתא מחדשת במה שאומרת 'אותו היום' שממעטים שביום שלפניו ושלאחריו מותר. אבל מה באה למעט במה שאמרה 'אותו האיש', הרי אין אחר חוץ ממנו שעובד עבודה זרה? אלא לכאורה ממעט שאנשים המשועבדים לאותו האיש מותרים במשא ומתן, ולא אומרים שאלו שקונים יביאו לזה שעובד עבודה זרה, ואומרת הגמרא שאכן יש מכאן ראייה.

האוכלים ושותים במשתה של עכו"ם
מביאה הגמרא ששנינו בברייתא, רבי ישמעאל אומר⁴⁰,

ישראל הגרים בחוץ לארץ עובדים עבודת כוכבים בלא כוונה ובלא ששמים לב על כך. כיצד? עובד כוכבים שעשה משתה לבנו, וזימן כל היהודים שבעירו, אף על פי שהיהודים אוכלים במשתה אוכל שלהם ושותים משלהם ושמש שלהם עומד לפנייהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים. שנאמר: "וְקָרָא לָהֶם וְאָכְלָתָם מִזְבְּחֵהוּ". שואלת הגמרא, ואולי אין נחשב שעובדים עבודה זרה עד שאוכלים מהאוכל של הגוי? אמר רבא, אם כן לא היה צריך להיות כתוב אלא 'ואכלת מזבח', ומדוע הוסיפה התורה וכתבה 'וקרא לך'? אלא ללמד שכבר משעת קריאה, מעלה אני על אכילתך כאילו הוא מזבח. ולכך כל שלשים יום שאחר חגם, בין אמר לו העובד כוכבים לישראל 'מחמת הלולא אני עושה סעודה זו', ובין שלא אמר לו 'מחמת הלולא', אסור שמסתמא להלולא מכיון, ומקריב לעבודת כוכבים. אולם מכאן ואילך, אם אמר לו 'מחמת הלולא' אסור, ואי לא אמר לו מותר. שואלת הגמרא, ועד מתי אסור כשאמר לו 'מחמת הלולא'? אמר רב פפא, עד שנים עשר חודשים.

כמה זמן אסור ליהודי לאכול
אצל גוי שעשה משתה
ואמר רב פפא משמו של רבא, חוששים לאסור לבוא לסעוד אצל הגוי מלפני החתונה, מהזמן שמכינים

ועושים את השכר ליום המשתה⁴¹. שואלת הגמרא, והרי רב יצחק בנו של רב משרשיא, הוזמן לבית של עובד כוכבים אחר שנים עשר חודשים מהחג של הגוי, וכיון ששמע שהגוי הודה פירש ולא אכל? עונה הגמרא שכיון והגוי שמח מאוד

40 ובאבות דרבי נתן הגירסא 'דבי שמעון בן אלעזר'.

41 והביא רש"י פירוש אחר: נותנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה, ומביאין לפני החתן והכלה כשהן צומחים, ואומרים להם "פרו ורבו כשעורין הללו שממהרין לצאת מכל התבואה".

שרב יצחק בנו של רב משרשיא כבדו לכן גם אחרי י"ב חודש היה אסור.

אמר רב יהודה אמר שמואל, החג הנקרא 'קרטסים' הוא היום שנצחה מלכות רומי את היונים ומלכו בכל העולם. שואלת הגמרא, והרי בברייתא שנינו קרטסים, ויום שתפסה בו רומי מלכות. הרי שאין זה אותו הדבר? אמר רב יוסף, שתי תפיסות תפסה רומי, אחת שנצחו את קלפטרא המלכה של אלכסנדריא, ואחת בימי היונים.

נצחון הרומאים על היוונים
זכות ישראל

ומספרת הגמרא שכך אמר רב דימי כשבא מארץ ישראל, שלשים ושנים קרבות עשו הרומאים נגד היונים ולא נצחום. עד שבאו הרומאים ועשו שותפות עם ישראל, וכך התנו אתם, אם אנו נמלוך אתם תהיו שרי המחוזות. ואם אתם תמלכו, אנו נהיה שרי המחוזות. שלחו הרומאים ליונים, כיון שעד עכשיו נלחמנו בקרב, נלחם כעת ונדון על המלכות על פי הדין. וכך שאלום כיצד אמורים לשבץ את המרגלית על אבן טובה שהיא יקרה יותר או להיפך? שלחו להם, ראוי שהמרגלית תהיה בסיס לאבן טובה. עוד שאלום, כשיש אבן טובה ואינך שהיא אבן שנקראית 'נופך' והיא יקרה מאבן טובה, מה ראוי להיות הבסיס לשני? ענו להם היוונים, שאבן טובה היא הבסיס לאינך. עוד שאלם מה ראוי להיות בסיס כשיש אינך וספר תורה? ענו להם, אינך תהיה הבסיס לספר תורה, כיון שאינך פחות חשובה. שלחו להם הרומיים, אם כן כיון שספר התורה נמצא אצלנו שישראל עמנו אנו נמלוך, וכך נצחו.

עשרים ושנים שנים שמרו
הרומיים על נאמנותם לישראל

וממשיכה הגמרא, עשרים ושתים שנים שמרו הרומאים על נאמנותם לברית עם ישראל, מכאן ואילך השתעבדו בהם. ומתחילה בעשרים ושתים שנים אמרו הרומאים, עשו אמר ליעקב: "נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאַלְכָּה לְגִגְדָּה", הרי שיעקב ועשו שוין בגדולה. ולבסוף דרשו שיעקב אמר אחר כך לעשו: "יַעֲבֹר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עֲבָדֹי", וכיון שדרך השר ללכת ראשון הרי שעשו החשוב.

ארבעים שנה קודם החורבן
גלתה סנהדרין ל'חנות'

שואלת הגמרא, ומנין ששמרו על נאמנותם עשרים ושתים שנה? עונה הגמרא שאמר רב כהנא, כשחלה רבי ישמעאל בר יוסי, שלחו לו 'רבי! אמור לנו שנים ושלשה דברים שאמרת לנו משום אביך!', אמר להם, מאה ושמונים שנה קודם שנחרב הבית שלטה מלכות רומי על ישראל. שמונים שנה לפני חורבן הבית, גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכויות. ארבעים שנה לפני חורבן הבית, גלתה סנהדרין וישבה לה בהר הבית במקום שנקרא 'חנות'. ואמר רבי יצחק בר אבדימי, שאמרו זאת להשמיענו שלא

דנו דיני קנסות⁴², מאחר ולא ישבו בלשכת הגזית, ואין דנים דיני קנסות אלא מומחים וסמוכים⁴³.

רבי יהודה בן בבא וסמיכת החכמים שואלת הגמרא, והאם כבר אז בטלו דיני קנסות, והרי אמר רב יהודה בשם רב, זכור אותו האיש לטוב, ורבי יהודה בן בבא שמו, שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות מישראל. שגזרה מלכות הרשעה גזרה, 'כל הסומך יהרג, וכל הנסמך יהרג, ועיר שסומכין בה תחרב, ואם סמכו בתחום אלפים אמה סביבות העיר יעקרו את אותה העיר!'. מה עשה רבי יהודה בן בבא? הלך וישב בין שני הרים גדולים, ובין שתי עיירות גדולות בין שני תחומי שבת, בין אושא לשפרעם, וסמך שם חמשה זקנים, רבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי יוסי, ורבי שמעון, ורבי אלעזר בן שמוע. ורב אויא מוסיף, אף רבי נחמיה. כיון שהכירו בהם אויבים, אמר להם, בני! רוצו! אמרו לו, רבי! ואתה – מה תהא עליך? אמר להם, הריני מוטל לפניכם כאבן שאין לה הופכין. אמרו, לא זזו משם עד שנעצו לגופו שלש מאות חניתות של ברזל ועשאו את גופו ככברה. והרי חכמים אלו שסמך רבי יהודה בן בבא, היו הרבה אחרי החורבן?

הטעם שלא דנו דיני נפשות לפי אמר רב נחמן בר יצחק, אין לשנות שלא דנו 'דיני קנסות', אלא שלא דנו דיני נפשות. והטעם לכך, כיון שראו שנתרבו הרוצחים ולא יכלו לדונם, אמרו, מוטב נגלה ממקום למקום, כדי שהרוצחים לא יהיו חייבים מיתה, שלמדים מהפסוק שאין דנין דיני נפשות אפילו בסנהדרין קטנה שבכל עיר, אלא בזמן שהיתה סנהדרין גדולה בישיבתה, ובמקום המיוחד לה, והוא לשכת הגזית.

42 כאונס ומפתה ושלשים של עבד שנתנה תורה קצבה אחת ליקר ולזולל. רש"י.

43 כדאמרינן בסנהדרין בשם רבי, ממה שבת שלומי כפל שהם קנס נאמר 'אשר ירשיעון אלהים' למדים שצריכים מומחין וסמוכין. רש"י.